

MAKROEKONOMİK İSTİKRASIZLIKLAR ALTINDA YOLSUZLUKLARIN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ¹

Kafkas Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi
KAÜİBFD
Cilt, 13, Sayı 25, 2022
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Makale Gönderim Tarihi: 05.07.2021

Yayına Kabul Tarihi: 13.02.2022

Melihat BATU AĞIRKAYA
Öğr. Gör. Dr.
İğdır Üniversitesi
Meslek Yüksekokulu,
İğdır, Türkiye
melahatagirkaya@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8703-5622

Hikmet AKYOL
Öğretim Görevlisi
Gümüşhane Üniversitesi
Şiran Mustafa Beyaz MYO,
Gümüşhane, Türkiye
hikmetakyol76@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9119-7416

ÖZ | Bu çalışmada gelişmekte olan ülkelerde makroekonomik istikrarsızlık ve yolsuzlukların ekonomik performans üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu amaçla 1995-2019 arasındaki uzun dönem ilişkisi Kao (1999) ve Pedroni (1999, 2004) eşbütünleşme testleri kullanılarak incelenmiştir. Sonuçlar, uzun dönemde makroekonomik istikrarsızlık ve yolsuzluklar ekonomik performansı etkilediğini göstermiştir. Değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisine dair esneklikler ise PDOLS, FMOLS ve DOLSMG tahmincileri kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuçlar makroekonomik istikrarsızlıkların, ekonomik performansı temsil eden ekonomik büyüme ve DYSY'leri negatif yönlü ve anlamlı etkilediğini göstermiştir. Makroekonomik istikrarsızlık arttıkça, ekonomik canlanma olumsuz etkilenecek, ülkeye dönük yabancı sermaye yatırımları ise azalacaktır. Bu bakımdan makroekonomik istikrarsızlık ve belirsizlikleri azaltacak politikalar uygulanması, ekonomik canlanmayı arttıracak, ev sahibi ülkelere olan yabancı sermaye yatırımlarını ise teşvik edecektir. Yolsuzlukların ekonomik büyüme ve DYSY'ler üzerindeki etkisi ise pozitif yönlü bulunmuştur. Araştırma ülkelerinde yolsuzlukların azalması ekonomik büyümenin lehine olmakta, yabancı sermaye yatırım artışlarını ise kolaylaştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik büyüme, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, makroekonomik istikrarsızlık, yolsuzluk

JEL Kodları: E00, EO2, E22

Alan: İktisat

Türü: Araştırma

DOI: 10.36543/kauibfd.2022.013

Atıfta bulunmak için: Batu Ağırkaya, M., & Akyol, H. (2022). Makroekonomik istikrarsızlıklar altında yolsuzlukların ekonomik büyüme üzerindeki etkileri. *KAÜİBFD*, 13(25), 300-328.

¹ İlgili çalışmanın etik kurallara uygunluğu beyan edilmiştir.

EFFECTS OF CORRUPTION ON ECONOMIC GROWTH UNDER MACROECONOMIC INSTABILITIES

Kafkas University
Economics and Administrative
Sciences Faculty
KAUJEASF
Vol. 13, Issue 25, 2022
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Article Submission Date: 05.07.2021 Accepted Date: 13.02.2022

Melihat BATU AĞIRKAYA

Lecturer Dr.
İğdır University
Vocational School of İğdır,
İğdır, Turkey
melahatagirkaya@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8703-5622

Hikmet AKYOL

Lecturer
Gümüşhane University
Vocational School of Şiran Mustafa
Beyaz,
Gümüşhane, Turkey
hikmetakyol76@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9119-7416

ABSTRACT

This study examined impact of macroeconomic instability and corruption on economic performance in developing countries. For this purpose, long-term relationship between 1995-2019 was examined using Kao (1999) and Pedroni (1999, 2004) cointegration tests. Results, macroeconomic instability and corruption have affected economic performance in long run. Flexibility of long-term relationship between variables was analyzed using PDOLS, FMOLS and DOLSMG estimators. The results showed that macroeconomic instabilities negatively and significantly affect economic growth and FDI, which represent economic performance. As macroeconomic instability increases, economic revival will be negatively affected by this, while foreign capital investment in country will decrease. Consequently, implementation of policies that will reduce macroeconomic instability and uncertainties will increase economic recovery and encourage foreign capital investments in host countries. Impact of corruption on economic growth and FDI was found to be positive. Decreasing corruption in research countries favors economic growth and facilitates foreign investment increases.

Keywords: *Economic growth, foreign direct investment, macroeconomic instability, corruption*

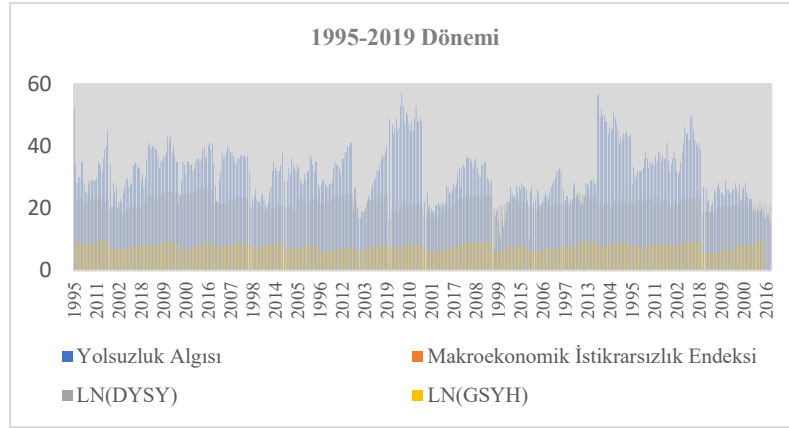
JEL Codes: *E00, EO2, E22*

Scope: *Economics*

Type: *Research*

1. GİRİŞ

Ekonomi açısından en önemli problem ekonomik kalkınmanın doğasını ve nedenlerini anlamaktır (Amjad & Hafeez, 2015: s.1). Ekonomik kalkınmanın temel unsurları olan makroekonomik göstergelerdeki bozulmalardan kaynaklanan makroekonomik istikrarsızlıklar uzun dönemde ekonomik performansı ve kalkınmayı olumsuz etkilemektedir. Bilhassa gelişmekte olan ülkelerde görülen makroekonomik oynaklık ve dengesizlikler toplam talep düzeyi ve yatırım oranlarını azaltmakta, ekonomik canlılığı geriletmektedir. Bu durum on yıllardır ülkeler için makro bir problem olmuştur. Nitekim, 1970 ve 80'li yılları kapsayacak biçimde ülkelerin performansını inceleyen Dünya Bankası (The International Bank) 1991 raporuna göre, uygun ve koordineli hükümet politikaları ile ekonomik istikrara sahip ülkeler istikrarı olmayanlara kıyasla daha iyi performans göstermiştir (Ahangari vd., 2014: s.871). Makroekonomik istikrarsızlıkların arttığı ortamlarda yolsuzluklar yaygınlaşmakta, kurumsal yapıya nüfuz eden yozlaşmanın ekonomi üzerindeki yıpratıcı etkisi ise artmaktadır. Araştırmada gelişmekte olan ülkelerde makroekonomik istikrarsızlık ve yolsuzlukların ekonomik performans üzerindeki etkisinin tespiti amaçlanmaktadır. Ayrıca yolsuzlukların ekonomik performans üzerindeki etkisinde makroekonomik istikrarsızlıkların önemli bir rolünün olup olmadığı incelenmiştir. Zira mevcut literatürde çalışmalar çoğunlukla ekonomik büyüme ve yolsuzluk ya da yolsuzluk ve DYSY ilişkisine odaklanmışken, bu araştırmada yolsuzluk algısı büyüme, makroekonomik istikrarsızlık endeksi, istihdam oranı, dışa açıklık oranı ve DYSY değişkenleri kullanılarak daha kapsamlı değerlendirilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın alan yazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir Şekil 1'de makroekonomik istikrarsızlık, yolsuzluk algısı ile ekonomik performansı temsil eden ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının (DYSY) dönemsel grafiği verilmiştir. Grafik incelendiğinde, seçili 20 gelişmekte olan ülkede yolsuzluk algısının bazı dönemlerde düşmesine rağmen yine de mevcudiyetini koruduğu görülmüştür.

Şekil 1: Makroekonomik İstikrarsızlık ve Yolsuzlukların Dönemsel Grafiği (1995-2019)

Kaynak: Dünya Bankası ve Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nden alınan veriler araştırmacılar tarafından düzenlenmiştir.

Araştırma dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm giriş bölümüdür. İkinci bölümde araştırmada kullanılan bağımlı ve açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişkiye dair kavramsal bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde literatürde daha önce yapılmış ampirik çalışmalar verilmiştir. Dördüncü bölümde araştırmanın metodolojik kısmı açıklanmış, veri seti tanımlanmıştır. Son bölüm olan beşinci bölümde uygulanan ekonometrik analizlerin bulguları verilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde makroekonomik istikrarsızlık ve yolsuzlukların ekonomik performansı ile olan ilişkisine dair kavramsal çerçeve verilmiştir. Bu amaç doğrultusunda değişkenler arasındaki ilişki ayrı ayrı alt başlıklar altında incelenmiştir.

2.1. Makroekonomik İstikrarsızlık ve Yolsuzluk ilişkisi

Yıllar içinde çeşitli şekillerde ortaya çıkarak yaşanan yolsuzluk, bireylerin ve farklı grupların özel kazanç elde etmek için yaygın olarak gerçekleştirdikleri insan faaliyetlerinden biri olmuştur. Dünya Bankası'nın tanımlamasına göre yolsuzluk, kamu görevinden özel çıkar için yararlanan bireylerin veya grupların eylemidir. Bu tanım, yozlaşmış faaliyetin birçok yönünden birini kapsamaktadır (Bahmani-Oskooee & Nasir, 2002: s.1022). Bu kavramla ilgili bir diğer tanım, kamu görevlilerinin yetki ve makamlarını özel menfaatleri için kötüye kullanmasıyla ortaya çıkan etik ve ahlaki başarısızlık

durumudur (Martinez-Vazquez vd., 2006: s.3). Yolsuzluk olgusunda karşılıklı menfaatler için rüşvet istemesi ve kabul edilmesi ile kamu görevi istismar edilmektedir. Yalnızca farklılıklarla ilişkili olmayan yolsuzluk kavramı, ülkeden ülkeye değişmektedir. Yolsuzluğun insanlara zarar verebilecek etkilere sahip bir dizi uygulama olduğu unutmamak gerekmektedir (Harrison, 2007: s.676).

Makroekonomik istikrarsızlıklar altında yolsuzluk ilişkisi irdelemek için öncelikle makroekonomik istikrarı anlamak gerekmektedir. Bu bağlamda makroekonomik istikrar, reel faiz ve enflasyon oranının düşük ve döviz kurunun öngörülebilir olduğu, mali disiplinin ve ödemeler dengesi eşitliğinin sağlandığı iç ve dış dengenin gerçekleştiği bir yapıdır. İstikrar ülke ekonomilerinde iktisadi büyümenin yakalanabilmesini ve uzun dönemde sürdürülebilir kılınmasına olanak tanımaktadır (Fischer, 1993: s.487-88). Bahsi geçen iç ve dış dengeyi sağlayan koşulların gerçekleşmemesi halinde ise yaşanan şey makroekonomik istikrarsızlıktır.

Makroekonomik istikrarsızlığın nedenlerinden olan enflasyon ve yolsuzluk ilişkisine bakıldığında, devlet harcamalarını finanse etmek için vergi almak ve yetersizliği halinde de bu vergileri artırmak zorundadır. Bu işleyiş merkezi hükümet tarafından yürütülmekte ve kontrol edilmektedir. Elde edilen vergi gelirlerinin yetersizliği halinde ortaya çıkan bütçe açığı durumunda, para basmaktan gelir elde etme çabası ise, enflasyon yaratarak beraberinde de faiz artışıyla ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Bununla birlikte hükümet harcamalarının artması ülkeleri, bütçe açığı ile karşı karşıya getirmekte enflasyon vergisi olarak adlandırılan vergilerin alınması vergiyi kaçırma ve vergiden kaçınma gibi yolsuzluk girişimine neden olabilmektedir (Samimi vd., 2012: s.391-392). Enflasyon arttıkça yolsuzluğun arttığına ilişkin literatürde Bahmani-Oskooee ve Nasir (2002), Al-Marhubi (1999), Braun ve Di Tella (2004), Smith-Hillman (2007), Piplica (2011), Samimi vd., (2012) tarafından yapılan çalışmalar mevcuttur.

Devletin vergi gelirlerinin azalmasında bir diğer etkende, kayıt dışı ekonomik faaliyetlerdir. Bu faaliyetler kara para aklama ve vergiden kaçınma şeklinde gerçekleşmektedir. İşverenin işçi ücretlerini düşük göstermesi, vergi kaydı olmadan yapılan ticaret, üretim sektörünün ürettiği ürünleri belgesiz satması gibi işlemler kayıt dışı ekonominin bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu faaliyetler kayıtsız olması yani kayıtlara işlenmemesi nedeniyle vergilendirilemediği için gelir dağılımını bozmakta ve yolsuzluklara zemin hazırlamaktadır (Güney, 2013: s.25). Özellikle kayıt dışı ekonominin yaygın olduğu ülkelerde kamudaki istihdamın artması bürokratlara verilen rüşvet miktarını artırmakta, böylece yolsuzluğun yol açtığı ekonomik faaliyetler ise genişlemektedir (Fan vd., 2008: s.1). Aynı zamanda kayıt dışı ekonominin varlığı

kişilerin vergi yükünün artırmasına neden olduğu için rüşvet vb. gibi yollarla gerçekleşen yolsuzluğun seviyesini de artırmaktadır (Echazu & Bose, 2008: s.525-526; Johnson vd., 1998: s.388).

Sürdürülebilir büyüme, kalkınma ve ayrıca istikrarlı bir ekonominin tesisi için gerekli koşullardan bir olan faiz oranı ve döviz kurları önemli göstergelerdir. Söz konusu bu iki değişkende meydana gelebilecek değişiklikler yatırım kararlarını ve tüketicilerin harcamalarının niteliğini etkileyebilmektedir (Karacan, 2010: s.73). Ekonomide talebin yetersizliği durumunda para otoritelerinin para arzını artırması nominal faiz oranlarının düşmesine ve ekonomide yarattığı canlanma ile ilk önce yatırım ve enflasyonda artışa uzun dönemde ise faiz oranlarının yükselmesiyle yatırımlarda azalmaya neden olmaktadır (Yılancı, 2009: s.205). Böylece özellikle yolsuzluğun derecesinin yüksek olduğu, kanunların ve düzenin daha az olduğu ülkelerde, para birimlerinde gerçek bir değer kaybı yaşama eğilimi görülmektedir. Çünkü bu ülkelerde genellikle para biriminde değer kaybına neden olan yüksek enflasyon yaşanmaktadır. Dahası, daha fazla yolsuzluğa sahip ülkeler daha az üretken olduğundan, bu ülkeler para birimlerinde gerçek değer kaybı daha fazla olmaktadır (Bahmani-Oskooee & Nasir, 2002: s.1028). Yolsuzluğun neden olduğu bu olumsuzluklar diğer makroekonomik göstergeleri de etkilemektedir. Makroekonomik istikrarsızlığa neden olan faktörlerden biride ödemeler dengesindeki eşitsizliktir. Ortaya çıkan bu dengesizlikle yolsuzluk arasında nasıl bir ilişki vardır? Sorusuna şu cevabı vermek yerinde olsa gerek. Dış ticaretteki engeller ne kadar artarsa ülkenin dışa açıklık derecesini azaltmakta böylece, rant ve yolsuzluk kapsamı açarak bu düşüncedeki kişilere fırsat vermektedir. Bu noktada; Broadman ve Recanatini (2000) ve ticaret engeli arttıkça, ekonominin rekabetçi yapısı daha fazla bozulduğu için yolsuzluk düzeyinin yükseldiğini, ancak Herzfeld ve Weiss (2003) ile Treisman (2000) ise ülkenin ithalat hacmi genişledikçe yolsuzluk düzeyi azaldığını tespit ettikleri çalışmalar bu gerçekliği doğrulamaktadır (Güney, 2013: s.31-32).

2.2. Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Teorik olarak literatürde yolsuzluğun ekonomik büyümeye etkisinin açıklamasına yönelik iki karşıt görüş mevcuttur. Bunlardan birincisi (Leff,1964; Nye, 196; Huntington, 1968; Acemoglu & Verdier, 1998) çalışmaları ile ortaya atılan etkin yağlama hipotezidir. Bu hipoteze göre yolsuzluk olgusu, toplumsal düzenin işleyen çarklarının güçlü çalışmasını sağlayan bir yağa benzetilmekte ve etkin yağ hipotezi olarak tanımlanmaktadır. Yolsuzluğun, hükümetin koymuş olduğu ve yatırımlar ile büyümeyi engelleyen katı kuralları yok ettiği, verimliliği ise artırdığı savunulmaktadır. Bu anlamda yolsuzluk, mekanizmayı yağlayarak çarkları döndürmekte ve büyümeye olumlu katkıda bulunmaktadır (Güran &

Tosun 2003: s.146; Yakar & Cebeci, 2007: s.27). Bunun tersi görüşü savunanlar ise yolsuzluklardaki artışın ekonomik kaynakların dağılımını ve verimliliğini olumsuz etkileyerek büyümeyi engelleyecektir. Ayrıca iktisadi, sosyal ve siyasi açıdan riske ve belirsizlik sorununa neden olmasının yatırımcılar üzerindeki caydırıcı etkisi nedeniyle büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Yine maliyetlerde ve karar alma süreçlerindeki belirsizliği de ticaret üzerindeki negatif etkisi nedeniyle büyümede olumsuzluk yaratmaktadır. Böylece gelişen kaynak sıkıntısı girişimcilerin rüşvet ve lobiciliğe sevk etmektedir (Anoruo & Braha, 2005: s.43). Bununla birlikte kaynakların kişiler ve kurumlar arasında bölüşümünde adaletsizliklere ve gelir dağılımını bozarak verimli yatırımlara ayrılan kaynakların olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Wei, 2001: s.106; Tanzi & Davoodi, 1997: s.7-9).

En önemlisi sürdürülebilir büyümeyi sağlamak için kamu ve özel sektörün üretime dönüşecek yatırım yapmaları gerekmektedir. Devlet bütün harcamalarını en önemli gelir kaynağı olan vergilerle karşılamaktadır. Eğer devlet etkin bir vergileme sistemi ile gelirini artıramıyorsa, bu durumda harcamalarını finanse etmek için borçlanmaya başvurmak zorunda kalacaktır. Alınan borcun anapara ve faiz ödemelerini finanse etmek için daha fazla borç arayışına girmesi büyümenin sürdürülebilirliğini engelleyecektir. Ekonomiler için iktisadi büyümenin lokomotifini özel sektörün yatırım yapması, ancak devlete ve piyasaların işleyişine güven duyması ile mümkün olabilmektedir. Aksi durumda faaliyetleri kayıt dışı, diğer bir ifadeyle yolsuzluk olarak devam edecek sonuçta da üretilen ekonomik değerden devlet doğrudan vergileme yapamayacaktır (Güneş vd., 2016: s.13-14). Bu durum ise yolsuzlukları artırmaya ve çeşitlendirmeye devam edecektir.

2.3. Makroekonomik İstikrarsızlık ve DYSY İlişkisi

Küresel dünyada hızla değişen ekonomi, sosyal tercihler, politik yöntemler ve bozulmalar yeni bir dünya düzenine neden olmuştur. Böylece ülke firmaları daha fazla kar ve daha iyi teşvik imkânlarından yararlanmak için arayışlar içine girmişlerdir. Bu arayışlar ve beraberinde teknolojik değişimi ve gelişmeler ticari ilişkileri daha üst seviyelere çıkarmıştır. Zaman içerisinde daha kapsamlı işbirlikleri ortaya çıkmıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları yalnızca bunlardan biridir. Söz konusu bu yatırımların yapıldığı ülkede sermaye stoku ve mevcut bilgi stoku, işgücü eğitiminin beceri kazandırılması yoluyla artırması istihdam oranında artışa, üretim sürecinin daha verimli bir şekilde organize edilmesine katkıda bulunmaktadır. DYSY, ev sahibi ülkelerin üretkenliği, enflasyon, dış ticaret dengesi gibi ekonomik göstergelerin yanı sıra pazarlama ve rekabet ortamı gibi farklı kanallar olan etkisiyle de büyüme ve kalkınmaya doğrudan etki etmektedir (Rappaport, 2000: s.2-3). Bu olumlu

yönüne rağmen makro düzeyde yarattığı istikrarsızlık çok çeşitli boyutlarda seyretmektedir. Yatırımın yapıldığı ülkede DYSY kısa vadede döviz şeklinde sermaye girişi sağlamaktadır. Uzun vadede ise karın döviz şeklinde ülkeyi terk etmesi sermayenin kaybına ve ödemeler dengesinin bozulmasına neden olmaktadır (Aktan & Vural, 2013: s.47). Ev sahibi ülkede üretilen herhangi bir mal veya hizmet arzını artıracak bir DYSY yatırımı, bu mal veya hizmetin fiyatının azalmasına yol açmaktadır. Ayrıca yabancı şirketlerin üretimlerinde kullanacakları üretim faktörleri için yerli firmalarla rekabete girmeleri üretim faktörlerinin fiyatlarında belirli bir oranda artışa, fiyatlarda farklılıklara ve rekabette neden olmaktadır (Grosse & Kujawa, 1992: s.298-301). Bununla birlikte doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının iyi planlanmaması ekonomik ve siyasi anlamda bir tehlike ve istikrarsızlık oluşturabilmektedir. Sonuç olarak da ekonominin bütünlüğü bozarak makro istikrarsızlıklara neden olmaktadır (Şimşek & Behdioğlu, 2006: s.53).

2.4. Yolsuzluk ve DYSY İlişkisi

Uluslararası yatırımcılar için yatırım yapılacak ülkedeki makroekonomik belirleyicileri göz önünde bulundurması gereklidir. Ülkelerdeki koşulları belirlemek, işin risk düzeyini hesaplamak ve hayatta kalma ve başarı şansını tahmin etmek önemlidir (Udenze, 2014: s.87). Bir ülkede algılanan yolsuzluk düzeyi iş koşulları ve ulusal istikrarın bir göstergesidir. Daha fazla yozlaşmış ülke, ticari girişimler için daha az istikrarlı ve daha riskli olma eğilimindedir. Yolsuzluğun iş yapmanın maliyetini artırma kaynak tahsis sürecini değiştirmekte dolayısıyla da potansiyel olarak daha yüksek mal ve hizmet fiyatlarına yol açmaktadır (Bray, 2007: s.19).

Fiyat artışının diğer bir nedeni olarak da yolsuzluğun sermayenin el değiştirmesindeki yarattığı belirsizlik yurtiçi sermaye akımlarını negatif yönde etkilemesidir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları yönlendirilmiş bir yatırım olduğu için yurt içinde herhangi bir girişimcinin varlığına ihtiyaç duymaz. Yabancı sermayeli yatırımla gelen bilgi birikimi ve teknoloji bir ekonominin büyümesinde en önemli unsurdur. Ancak yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımı olumsuz etkilemesi bir ekonominin bütün bu faydalardan yararlanamamasına neden olmaktadır. Yolsuzluk nedeniyle hem istikrarlı olmayan bir ekonomi hem de ekonomiyi düzlüğe çıkaracak girişimcilerin ve sermayenin olmaması bu tür bir ülke için doğrudan yabancı yatırımı bir can simidi haline getirmektedir. Ancak yolsuzluk, doğrudan yabancı yatırımı ülkeye girmesini engellediği için bu şekilde ki bir durum olması söz konusu değildir (Aydoğuş vd., 2005: s.17).

3. YÖNTEM

Yolsuzluk tüm dünya ülke ekonomilerinin gündeminde yer alan birçok sorunsalın kaynağıdır. Bu sorunların başında ise ülke ekonomilerini en derinden etkileyen makroekonomik istikrarsızlıklar gelmektedir. Makroekonomik istikrarsızlığın büyüme, işsizlik, enflasyon, istihdam, faiz oranları vb., gibi çok sayıda göstergeleri bulunmaktadır. Çalışmada makroekonominin istikrarsızlığa nedenlerinden biri olan yolsuzlukların büyüme, makroekonomik istikrarsızlık ve yolsuzluk bağlamında DYSY ile olan ilişkisine ilişkin çalışmalara değinilecektir. Yolsuzlukların ekonomik büyüme üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisine dair literatürde çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Olumlu etkilerine ilişkin çalışmaların bazıları ve bulgular şöyledir. Beck ve Maher (1986), 3. Dünya ülkeleri için rüşvet modeli ile yolsuzlukları incelemişlerdir. Katı bürokrasinin ortadan kaldırılması durumunda yolsuzluğun ekonomik büyümeyi olumlu etkileyebileceğini savunmaktadırlar. Benzer sonuçların elde edildiği bir diğer çalışmada, Lui (1985) çalışmasıdır. Myrdal teorisi temelinden hareketle kuyruk modeli ile yolsuzlukların büyüme üzerine olan etkisinde rüşvet boyutunu incelemiştir. Rüşvetin bürokrasideki zaman alma yönü nedeniyle katı kuralların kalkması halinde yolsuzluğun büyümeye olumlu katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Huang (2012), 1995-2010 dönemi ve 10 Asya ülkesi için yolsuzluk, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı ilişkisini panel vektör hata düzeltme modeli kullanarak incelemiştir. Yolsuzlukların ekonomik büyümeyi artırarak olumlu etkilediğini belirlemiştir. Nye (1967) yolsuzluğun bir Afro-Asya-Latin Amerika sorunu olduğu izlenimini ortadan kaldıracak nedenleri incelemiştir. Çalışmanın sonucunda kalkınma, hükümetin siyasi kapasitesi, ulusal birleşme, girişimcilik ve sermaye akımlarının faydalarına ilişkin değerlendirmeler yapmıştır. Leff (1964) yolsuzluğun büyüme üzerinde etkilerini incelemiştir. Hükümetin kalkınmaya kayıtsız olmadığını ve geleneksel olan yapısının aydın politikacı grubundan oluşması durumunda yolsuzluk olsa da ekonomik büyümeye olumlu katkısının olacağını belirtmiştir. Acemoglu vd., (1998) yolsuzluğun önlenmesinde mülkiyet hakkı uygulamasının etkisini incelemişlerdir. Çalışmalarında, az gelişmiş ekonomilerin daha düşük mülkiyet hakkı uygulamalarıyla yolsuzluğa karşı daha toleranslı olabileceğini ve bu konuda daha fazla deneysel çalışmanın yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Yolsuzlukların ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği bulgusuna ulaşan yukarıdaki çalışmaların aksine birçok çalışmada yolsuzlukların ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmalar ve bulguları da aşağıda sıralanmıştır. Del Monte ve Papagni (2000), İtalya 1963-1991 dönemi için dinamik panel veri analizi ile kamu harcamaları, yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Yolsuzluğun özel yatırımlarda

azamaya neden olduğunu ve kamu harcamalarında etkinliği azaltarak ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir. Gyimah ve Brempong (2002), Afrika ülkeleri 1990 dönemi için panel veri analizi ile yolsuzluk, ekonomik büyüme, gelir eşitsizliğini incelemişlerdir. Yolsuzluğun fiziksel sermayede yarattığı azalma ile yatırımlar vasıtasıyla doğrudan ve dolaylı olarak ekonomik büyümeyi azalttığını tespit etmişlerdir. Swaleheen (2009), 117 ülke 1984-2007 dönemi için dinamik panel veri analizi ile ekonomik büyüme ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yolsuzluğun ekonomik büyüme oranlarını negatif etkilediğini tespit etmiştir. Karagöz ve Karagöz (2010), Türkiye 1980-2005 dönemi için yolsuzluk, ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi MIMIC model ile incelemişlerdir. Ekonomik büyüme ve yolsuzluk arasında nedensellik ilişkisi olduğu bu durumda büyümeyi olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Podobnik vd., (2008), Dünya ülkeleri 1999-2004 dönemi için yolsuzlukların ekonomik büyüme ve yabancı yatırımlar üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Yolsuzluğun azalmasının ekonomik büyümeyi artırarak olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Drury vd., (2006), çok sayıda ülke 1982-1997 periyodu için yolsuzlukların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Elde edilen bulguya göre demokrasinin gelişmediği ülkelerde yolsuzlukların ekonomik büyümeyi azalttığını tespit etmişlerdir. Mallik ve Saha (2016), 146 ülke 1984-2009 dönemi için büyüme-yolsuzluk ilişkisini hiyerarşik polinom regresyonu kullanarak incelemişlerdir. Yolsuzluğun en az olduğu ülkelerde yolsuzluğun büyümeyi engellediğini, oysa orta düzeylerde yolsuzluğun büyümeyi artırdığını tespit etmişlerdir. Ancak daha yüksek bir seviyede büyümeyi ise önemli ölçüde azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Yolsuzluğun ekonomiyi olumlu ve olumsuz etkilerine ilişkin çalışmaların yanında önemli bir kısım çalışmada ise ekonominin farklı kanallar aracılığıyla yolsuzluklardan olumsuz etkileneceğine dikkat çeken incelemeler yapılmıştır. Özellikle de makroekonomik sonuçları açısından irdelendiğinde, ekonomik büyüme ve kalkınma için temel bir gerekliliğin kaliteli yönetim olduğuna dair düşünceleri paylaşan iktisatçılar ve politika yapıcılar için giderek artan bir endişe haline geldiği noktasında bu konunun öneminin daha da arttığı görülmektedir. Bu amaçla ilgili kanallardan bir olan yönetimin yolsuzluk noktasındaki ilişkilerini dikkatte alan çalışmalardan da bahsetmenin doğru olduğu kanaatindeyiz. Bu alandaki çalışmalardan biri; Ngo'ya (2008), Çin'deki yönetim ve yolsuzluk arasında ilişkiyi incelemiştir. Çin'deki yönetimin devlet görevlileri tarafından rüşvet yoluyla ek gelir elde etmek amacıyla kötü bir şekilde kullanıldığı ve ekonomiyi olumsuz etkilediğini tespit etmiştir. Jalles (2011), gelişmekte olan 72 ülke 1970-2005 dönemi için demokrasi, yolsuzluk ve borçlanmanın büyüme üzerine etkilerini panel veri analizi ile incelemiştir.

Yolsuzluğun az olduğu ülkelerin borç yönetiminin başarılı olduğunu ve bazı ülkelerde ise borçlanmanın büyümeye etkisinin pozitif ve negatif yönde farklılaştığını tespit etmiştir. Dzhumashev, (2014) yolsuzluk ve hükümet harcamaları arasındaki ilişkinin büyüme üzerindeki etkisini simülasyon analizi ile incelemiştir. Düşük gelirli ekonomilerin büyüme hızının artırmasının yolsuzluk ve ekonomik gelişme düzeyine bağlı olması nedeniyle, bu ülkelerin kamu harcamalarını artırmaya güvenmedikleri sonucuna ulaşmıştır. Ahmed vd., (2016) 1998-2009 dönem için Arap dünyasındaki yolsuzluk ve büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile incelemiştir. İyi bir yönetim yapısının, yolsuzluğun büyüme üzerindeki olumsuz etkisini azaltarak büyümeyi artıracaktır.

Yolsuzluk ile doğrudan yabancı yatırımlarının (DYSY) arasındaki ilişkinin incelendiği alan yazınında sınırlı çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Habib ve Zurawicki (2002), çok sayıda ülke için yolsuzluk ve DYSY ilişkisini incelemiştir. Yolsuzluk seviyesinin DYSY transferi yapan ülke ile ev sahibi ülkenin yatırımları üzerinde verimsizlik yarattığını tespit etmişlerdir. Larrain ve Tavares (2004), çok sayıda ülke 1970-1994 dönemi için doğrudan yabancı yatırımlarının yolsuzluk üzerindeki etkisini incelemiştir. Yolsuzluk seviyesinin daha düşük olması halinde DYSY'nin arttığını, dolayısıyla da ikili arasında önemli ölçüde bir ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir. Craigwell ve Wright (2011), 42 gelişmekte olan ülke için yolsuzluk ile DYSY arasındaki nedensellik ilişkisini incelemiştir. Yolsuzluk ile DYSY arasında iki yönlü nedenselliğin bulunduğunu saptamışlardır. Mathur ve Singh (2013), 1980-2000 yılları arasında 29 ülke için demokrasi, yolsuzluk ve DYSY etkileşimini incelemiştir. Ülke ne kadar yozlaşmış olarak algılanırsa, o ülkeye DYSY akışının o kadar az olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca demokrasinin iyi olmadığı ileri düzeydeki ülkelerde DYSY girişlerinin kısıtlandığını belirlemişlerdir. Ancak Habib ve Zurawicki (2001), çalışması bu sonucu desteklememektedir. 111 ülke için yolsuzluk ve DYSY arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmalarında demokrasinin iyi işlediği bir ülkede yolsuzluk düzeyi azaldıkça ülkeye daha fazla doğrudan yabancı yatırımın girdiği tespit edilmiştir. Drabek ve Payne (1999), yolsuzlukların şeffaf olmayan iktisat politikalarına yol açtığını bunun sonucunda yabancı yatırımcıların bu ülkelere yatırım yapmadığını ileri sürmektedirler. Çalışma bulgularına göre yolsuzluk düzeyi ile DYSY arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Egger ve Winner (2006), 21 OECD ülkesi için yolsuzluk ve DYSY arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile incelemiştir. Yolsuzluğun DYSY üzerindeki olumsuz etkisine dair kanıtlar tespit etmişlerdir. Benzer bir başka çalışmada Wei (2000), 45 yabancı sermaye yatırımı alan ülke için yolsuzluğun DYSY ile olan ilişkisini incelemiştir. Yolsuzluğun

DYSY üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir. Zhao, Kim ve Du (2003), 40 ülke için 7 yıllık bir süreçte yolsuzluk ve DYSY arasında ilişkiyi incelemişlerdir. Yolsuzluğun yabancı yatırımlarını negatif etkilediğini tespit etmişlerdir. Voyer ve Beamish (2004), 59 ülke için yolsuzluk DYSY arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yüksek yolsuzluğun DYSY'yi azalttığını sonucuna varmışlardır.

4. YÖNTEM VE VERİ SETİ

Bu çalışmada gelişmekte olan ülke sepetinden seçilmiş 20 ülkede² görülen makroekonomik istikrarsızlıklar ve yolsuzluk algısının ekonomik istikrar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda araştırma ülkelerinin 1995-2019 arasındaki dönemi panel veri analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Panel veri analizi yöntemi, yatay kesit ve zaman serisi analizlerine kıyasla birçok avantaja sahiptir. Örneğin, gözlem aralığının (T) sınırlı olduğu veriler panel veri yöntemleri kullanılarak incelenebilmektedir. Bu şekilde veri kısıtının önüne geçilmesi sağlanır. Aynı zamanda, yatay kesit (N) ve gözlem verilerinin birlikte incelenmesi, daha karmaşık ve geniş veri setlerine ulaşılmasına imkân tanır. Araştırmada değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisi Kao (1999) ve Pedroni (1999, 2004) eşbütünleşme testleri kullanılarak incelenmiştir.

Kao (1999) eşbütünleşme testi aşağıdaki regresyon modeli üzerinden hesaplanmaktadır (Kao, 1999: s.3-4):

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta X_{it} + e_{it} \quad i=1, \dots, N, t=1, \dots, T \quad (1)$$

Burada e_{it} , $I(1)$ 'dir. β nin LSDV tahmincisi ise,

$$\hat{\beta} = \frac{\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T y_{it}(x_{it} - \bar{x}_i)}{\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T (x_{it} - \bar{x}_i)^2} \quad (2)$$

Pedroni (1999, 2004) eşbütünleşme testi dördü panel, üçü ise grup istatistiği olmak üzere yedi testten oluşmaktadır. Grup test istatistikleri panel eşbütünleşme vektörlerinin birimlere göre heterojen olduğunu varsaymaktadır. Pedroni (1999, 2004) eşbütünleşme testi aşağıdaki regresyon modeli üzerinden hesaplanmaktadır (Pedroni, 2004: s.599):

$$Y_{it} = \alpha_i + \delta_i t + \beta_i X_{it} + e_{it} \quad i=1, \dots, N, t=1, \dots, T \quad (3)$$

Burada X_{it} , her bir "i"nin m-boyutu sütun vektörü ve β_i her bir "i"nin m-boyutu satır vektörüdür. Y_{it} ve X_{it} değişkenlerinin panelin her bir "i" üyesi için

² Araştırma ülkeleri Ek Tablo 1'de verilmiştir.

I (1) düzeyinde eşbütünleşik olduğu varsayılmaktadır. Dolayısıyla, “eşbütünleşme yoktur” temel hipotezi altında e_{it} hata terimini temsil etmektedir.

Araştırmada, uzun dönem esneklikler ise Kao ve Chiang (2001) tarafından önerilen Panel Dinamik En Küçük Kareler (PDOLS), Pedroni (1996, 2000) önerdiği Tam Değiştirilmiş En Küçük Kareler (FMOLS) ile yatay kesit bağımlılığını göz önünde bulunduran Pedroni (2001) tarafından önerilen Ortalama Grup Dinamik En Küçük Kareler (DOLSMG), Pesaran (2006) tarafından önerilen Ortak Korelasyonlu Etkiler Ortalama Grup (CCEMG) ve Bond-Eberhardt (2009) ile Eberhardt-Teal (2010) tarafından önerilen Genişletilmiş Ortalama Grup (AMG) tahminçileri kullanılarak incelenmiştir. Araştırma kapsamında kurulan DOLSMG modelleri aşağıdaki gibidir:

$$\text{LN (GDP)}_{it} = \alpha_0 + \beta_1 \text{MII}_{it} + \beta_2 \text{LN(CPI)}_{it} + \beta_3 \text{L}_{it} + \beta_4 \text{Openess}_{it} + \mu_{it} \quad (4)$$

$$\text{LN (FDI)}_{it} = \alpha_0 + \beta_1 \text{MII}_{it} + \beta_2 \text{LN(CPI)}_{it} + \beta_3 \text{L}_{it} + \beta_4 \text{Openess}_{it} + \mu_{it} \quad (5)$$

$$\text{LN (GDP)}_{it} = \alpha_0 + \beta_1 (\text{MII} * \text{LN(CPI)})_{it} + \beta_2 \text{L}_{it} + \beta_3 \text{Openess}_{it} + \mu_{it} \quad (6)$$

$$\text{LN (FDI)}_{it} = \alpha_0 + \beta_1 (\text{MII} * \text{LN(CPI)})_{it} + \beta_2 \text{L}_{it} + \beta_3 \text{Openess}_{it} + \mu_{it} \quad (7)$$

Araştırmada ekonomik performansı temsilen kişi başına GSYH (reel aktivite) ve ev sahibi ülkeye yapılan DYSY yatırımları alınmıştır. Kişi başına GSYH veya başka bir ifadeyle, ekonomik büyüme bir ülkedeki reel aktivitenin standartlaşmış göstergelerinden birisidir. DYSY artışlarının ise ülkenin sosyo-ekonomik yapısı doğrudan ilişkisi birçok araştırmada gösterilmiştir. Bir ülkenin yatırım iklimi ve ekonomik performansı ne kadar güçlü olursa ülkeye dönük sabit yabancı yatırım oranları da o oranda artış göstermektedir. Literatürde makroekonomik istikrarsızlıkları temsilen çeşitli göstergeler kullanılmıştır. Bu araştırmada makroekonomik istikrarsızlığı temsilen, Makroekonomik İstikrarsızlık Endeksi (MII) kullanılmıştır. MII endeksi hesaplanırken Ahangari vd. (2014), Amjad ve Hafeez (2015), Ali ve Bibi (2017), Ditta ve Hayat (2017), Yalçınkaya ve Aydın (2017), Haroon ve Jehan (2020) ile Mohamed (2020) çalışmaları temel alınmıştır. MII hesaplanırken Birleşmiş Milletler Kalkınma Ajansı (UNDP) tarafından hesaplanan Beşerî Kalkınma Endeksi (HDI) yöntemi esas alınmıştır (Amjad & Hafeez, 2015: s.7, Yalçınkaya & Aydın, 2017: s.988, Haroon & Jehan, 2019: s.6-7, Mohamed, 2020: s.242-243):

- İlk olarak, değişkenlerin (Y) en küçük (MinY) ve en büyük (MaxY) tespit edilmiştir.

- İkinci olarak ise seçili değişkenin t yılındaki verisinden elde edilen minimum değer çıkarılarak, aynı değişkenin maksimum değerinin minimum değeri farkına (MaxY-minY) bölünmüştür:

$$MII_Y = \frac{(Y_{it} - \text{Min}Y_i)}{(\text{max}Y_i - \text{min}Y_i)} \quad (6)$$

- Son olarak, seçili değişkenlerden elde edilen endeks değerlerinin ortalaması alınarak, 0-1 aralığında değişen MII hesaplanmıştır.

MII hesaplanırken, araştırma ülkelerinin ekonomik dengesini etkilediği düşünülen makroekonomik değişkenler, mevcut veri aralığı göz önünde bulundurularak seçilmiştir³. Ahangari vd. (2014) çalışmalarında enflasyon, döviz kurları ve bütçe açığı ile kısmi bütçenin GSYH'ye oranını kullanmıştır. Amjad ve Hafeez (2015) enflasyon, işsizlik, bütçe ve ticari açığı kullanmıştır. Amjad ve Bibi (2017) çalışmalarında enflasyon, işsizlik oranları ile bütçe ve ticaret açığını kullanmıştır. Ditta ve Hayat (2017) enflasyon, döviz kurları, dış borç ve bütçe açığı değişkenlerini kullanmıştır. Yalçınkaya ve Aydın (2017) enflasyon, cari işlemler dengesi, bütçe dengesi, nominal kur oranları, dış borçlar ve mevduat faiz oranlarını kullanmıştır. Haroon ve Jehan (2019) enflasyon, işsizlik, ticaret ve reel döviz kurlarını kullanmıştır. Mohamed (2020) GSYH, enflasyon, yatırım oranları, para arzı, ihracat, ticari açıklık, işsizlik ve özel bankalardan sağlanan kredi oranlarını kullanmıştır. Araştırma kapsamında hesaplanan MII aşağıdaki gibidir:

$$MII = \beta_1 \left(\frac{(CID_{it} - \text{Min}CID_i)}{(\text{max}CID_i - \text{min}CID_i)} \right) + \beta_2 \left(\frac{(UN_{it} - \text{Min}UN_i)}{(\text{max}UN_i - \text{min}UN_i)} \right) + \beta_3 \left(\frac{(INF_{it} - \text{Min}INF_i)}{(\text{max}INF_i - \text{min}INF_i)} \right) + \beta_4 \left(\frac{(DEBT_{it} - \text{Min}DEBT_i)}{(\text{max}DEBT_i - \text{min}DEBT_i)} \right) \quad (8)$$

MII hesaplanırken cari işlemler dengesinin GSYH'ye oranı (CID), işsizlik oranları (UN), enflasyon oranları (INF) ve dış borcun GSYH'ye oranı (DEBT) değişkenleri kullanılmıştır. MII değerinin 0'a yaklaşması makroekonomik istikrarsızlıkların azaldığını gösterirken, 1'e yaklaşması istikrarsızlıkların arttığı anlamına gelmektedir (Yalçınkaya ve Aydın, 2017: s.988, Haroon ve Jehan, 2019: s.7). Araştırmada yolsuzlukları temsilen Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından hesaplanan Yolsuzluk Algısı Endeksi (CPI) kullanılmıştır. Bu endeks 0 ile 100 arasında bir değer almakta olup, endeks değerinin artması yolsuzlukların düştüğünü gösterirken, endeks değerinin

³Örneğin, Bütçe açığı, kur ve faiz verileri, çoğu ülke açısından eksik olduğundan kullanılmamıştır.

azalması yolsuzlukların arttığını göstermektedir⁴. Tahmin edilen modellerde beşerî sermayeyi temsilen istihdam oranları ve dış dünya ile ticari bağlantıları temsilen ise dışa açıklık oranları kontrol değişkenleri olarak kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan değişkenler ve veri kaynakları ile açıklamaları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Araştırma Değişkenleri

Değişken	Açıklaması	Türü	Kaynak
Bağımlı Değişken			
LN (GDP)	Kişi başına GSYH	Doğal logaritması alınmıştır.	Dünya Bankası
LN(FDI)	Ev sahibi ülkeye yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Doğal logaritması alınmıştır.	Dünya Bankası
Açıklayıcı Değişken			
MII	Makroekonomik İstikrarsızlık Endeksi	Araştırmacılar hesaplamıştır.	Dünya Bankası
LN(CPI)		Doğal logaritması alınmıştır.	https://www.transparency.org/en/
L	İstihdam Oranı		Dünya Bankası
Openess	Dışa açıklık oranı	İthalat ve ihracat toplamının GSYH’ye oranı alınmıştır.	Dünya Bankası

5. ANALİZ VE BULGULAR

Araştırmada kullanılan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 2’de verilmiştir.

⁴ Bakınız, Transparency International, Corruption Perceptions Index 2020: Short Methodology Note.

Erişim Adresi: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl>

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler

	LN(GDP)	LN(FDI)	MII	LN(CPI)	L	Openess
Ortalama	7.930	22.096	0.272	3.426	56.855	0.524
Ortanca	8.038	22.215	0.256	3.465	57.806	0.472
Maxim m	9.683	26.396	0.640	4.043	76.394	1.475
Minimu m	5.478	15.483	0.134	1.931	33.312	0.156
SS.	1.004	1.829	0.074	0.279	10.517	0.258
Gözlem	471	471	471	471	471	471

Tablo 3'te ise değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisini gösteren korelasyon matrisi verilmiştir. Korelasyon matrisi üzerinden değişkenler arasındaki pür ilişki görülebilir, aynı zamanda oluşabilecek herhangi bir çoklu doğrusallık problemi tespit edilebilir. Tablo 3'te görüldüğü üzere, değişkenler arasındaki ilişkiye dair korelasyon katsayıları kabul edilebilir sınırlar içerisindedir.

Tablo 3: Korelasyon matrisi

	LN(GDP)	LN(FDI)	MII	LN(CPI)	L	Openess
LN(GDP)	1.000					
LN(FDI)	0.556	1.000				
MII	0.198	-0.144	1.000			
LN(CPI)	0.469	0.345	0.163	1.000		
L	-0.186	0.019	-0.486	-0.428	1.000	
Openess	0.091	-0.124	0.160	0.259	-0.049	1.000

Araştırma kapsamında değişkenlerin durağanlıkları incelenmeden önce yatay kesit bağımlılığı problemi içerip içermediği Pesaran (2004) CD ve Breusch-Pagan LM testleri kullanılarak incelenmiştir. CD testi kullanılırken kurulan hipotezler aşağıdaki gibidir (Tatoğlu, 2017: s.105):

$$H_0: p_{ij}=0$$

$$H_1: p_{ij}\neq 0$$

Burada p_{ij} : i ve j kalıntının korelasyon katsayısını göstermektedir.

Pesaran (2004) CD testi, birim boyutunun (N) zaman boyutundan (T) büyük olduğu örneklerde son derece etkindir. Tahmin edilen serilerin yatay kesit bağımlılığı incelenirken, dengeli panel modelleri için;

$$CD = \sqrt{\frac{2}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{p}_{ij} \right) \quad (9)$$

Dengesiz panel modelleri için ise;

$$\sqrt{\frac{2}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=0}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \sqrt{T_{ij} P_{ij}} \right) \quad (10)$$

Buradan p_{ij} ;

$$\hat{p}_{ij} = \hat{p}_{ji} = \frac{\sum_{t=1}^T e_{it} e_{jt}}{\left(\sum_{t=1}^T e_{it}^2 \right)^{\frac{1}{2}} \left(\sum_{t=1}^T e_{jt}^2 \right)^{\frac{1}{2}}} \quad (11)$$

Büçümünde tanımlanmaktadır (Tatoğlu, 2017: s.105-106). Pesaran (2004) CD testi yatay kesit boyutunun (N) gözlem boyutundan (T) büyük olduğu (N>T) panel veri setlerinde etkindir. Ancak, araştırmada kullanılan gözlem boyutu, yatay kesit boyutundan büyük olduğu için (T>N) CD testinin yanında bu durumlarda son derece etkin olan Breusch-Pagan LM testi kullanılmıştır. Bu testin temel hipotezi aşağıdaki gibidir (Tatoğlu, 2017: s.238):

$H_0: \text{cov}(u_{it}, u_{jt}) = 0$ (bütün t'ler için $i \neq j$), LM istatistiği ise,

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{p}_{ij}^2 \quad (11)$$

Şeklinde hesaplanır. Burada \hat{p}_{ij}^2 : i, j. kalıntının korelasyon katsayısıdır;

$$\hat{p}_{ij} = \hat{p}_{ji} = \frac{\sum_{t=1}^T e_{it}e_{jt}}{(\sum_{t=1}^T e_{it}^2)^{1/2}(\sum_{t=1}^T e_{jt}^2)^{1/2}} \quad (12)$$

Pesaran (2004) CD ve LM test istatistikleri bütün değişkenlerin yatay kesit bağımlılığı problemi içerdiğini göstermiştir. Bu bakımdan tüm serilerin durağanlığı yatay kesit bağımlılığını göz önünde bulunduran Pesaran (2007) yatay kesit genişletilmiş Dickey Fuller (CADF) testi kullanılarak incelenmiştir. Pesaran (2007) CADF testi aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Pesaran, 2007: s.269-276):

$$\Delta y_{it} = a_i + b_i y_{i,t-1} + c_i \hat{y}_{t-1} + d_i \Delta \hat{y}_{t-1} + e_{it} \quad (13)$$

$$t_i(N, T) = \frac{\Delta y' \bar{M}_\omega y_{i-1}}{\sigma'(y'_{i-1} \bar{M}_\omega y_{i-1})^{1/2}} \quad (14)$$

IPS testinin yatay kesit olarak genişletilmiş biçimi olan CIPS testi aşağıdaki gibidir:

$$CIPS(N, T) = t - bar = N^{-1} \sum_{i=1}^N t_i(N, T) \quad (15)$$

Tablo 4'de görüldüğü üzere, MII dışındaki tüm değişkenler düzey değerlerinde birim kök problemi içermektedir. Bununla birlikte, bütün seriler Kao ve Pedroni eşbütünleşme testlerinin temel varsayımı olan birin farklarında (I [1]) durağanlaşmaktadır.

Tablo 4: Yatay Kesit Bağımlılığı ve Panel Birim Kök Testleri

	CADF		CD	LM
	Sabitli	Sabitli + Trendli		
LN (GDP)	-0.196	-0.803	60.253 (0.000)	3676.708 (0.000)
Δ LN(GDP)	-3.266***	-2.230***		
LN(FDI)	-1.264	1.051	30.543 (0.000)	1467.751 (0.000)
Δ LN(FDI)	-4.419***	-2.477***		
MII	-3.317***	-3.574***	20.255 (0.000)	926.022 (0.000)
Δ MII	-7.101***	-4.889***		
LN(CPI)	-2.318***	0.174	10.556 (0.000)	988.824 (0.000)
Δ LN(CPI)	-5.570***	-3.552***		
L	2.005	0.100	1.650 (0.098)	953.785 (0.000)
Δ L	-4.150***	-3.185***		
Openess	0.493	-1.517*	14.971 (0.000)	893.769 (0.000)
Δ Openess	-3.895***	-1.845**		

***, ** ve * sırasıyla, $p < 0.01$, $p < 0.05$ ve $p < 0.10$ anlamlılığı temsil etmiştir.

Tablo 5'te araştırma değişkenleri arasında uzun dönemde eşbütünleşme ilişkisi bulunup bulunmadığını gösteren Kao (1999) ve Pedroni (1999, 2004) eşbütünleşme testi sonuçları verilmiştir. Her iki test sonucuna göre, bağımlı değişkenler ile açıklayıcı değişkenler arasında uzun dönemde ko-entegre ilişkisi vardır.

Tablo 5: Kao ve Pedroni Eşbütünleşme Testleri

Kao Eşbütünleşme Testi				
	LN (GDP) bağımlı değişkendir.		LN (FDI) bağımlı değişkendir.	
M. DF-t	-2.197***			-7.386***
DF-t	-1.808**			-6.685***
ADF-t	-1.817**			-2.850***
U. M. DF-t	-1.572**			-10.354***
U. DF-t	-1.496*			-7.460***
Pedroni Eşbütünleşme Testi				
	Panel	Grup	Panel	Grup
v-İstatistik	-3.356***		-1.632*	
rho-İstatistik	2.591***	4.157***	-.520	.725
t-İstatistik	.5379	.733	-5.604***	-7.414***
adf-İstatistik	2.658***	3.175***	-2.212***	-.967

***, ** ve * sırasıyla, $p <= 0.01$, $p <= 0.05$ ve $p <= 0.10$ anlamlılığı temsil etmiştir.

Araştırma kapsamında uzun dönem esneklikleri PDOLS, FMOLS, DOLSMG, CCEMG ve AMG tahmincileri kullanılarak incelenmiştir. Serilerin gecikme değerlerini alarak tahmin yapan PDOLS tahmincisi, uzun dönem katsayılarının homojen olduğunu varsaymaktadır. Buna karşın FMOLS, DOLSMG ve CCEMG ve AMG tahmincileri ise heterojen tahminciler olarak literatürde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Tablo 6'da Tahmin edilen modellerin heterojen olup olmadığını gösteren Swamy S testi bulguları verilmiştir. Buna göre, tahmin edilen her iki modelde heterojendir. Bu bakımdan, değişkenler arasındaki ilişki tahmin edilirken, heterojen tahmincileri kullanmak daha doğru olacaktır. Ancak, karşılaştırma yapılabilmesi amacıyla PDOLS tahmini sonuçları da verilmiştir.

Yatay kesit bağımlılığı söz konusu ise FMOLS sapmalı sonuçlar verebilmektedir. Bu nedenle değişkenler arasındaki ilişki, bu problemi hesaba katan DOLSMG tahmincisinin yanında uzun dönem katsayılarının heterojen olduğunu varsayan CCEMG ve AMG tahmincileri kullanılarak analiz edilmiştir. DOLSMG tahmincisi özellikle geri bildirim ve içsellik ortadan kaldırılmasında faydalı, orta veya büyük gözlemi olan (T) paneller için kullanışlıdır (Tatoğlu, 2017: s.223-224).

Tablo 6: Swamy S Homojenlik Testi

	LN (GDP) _{it} = $\alpha_0 + \beta_1 MII_{it} + \beta_2 LN(CPI)_{it} + \beta_4 Openess_{it} + \mu_{it}$	LN (FDI) _{it} = $\alpha_0 + \beta_1 MII_{it} + \beta_2 LN(CPI)_{it} + \beta_3 L_{it} + \beta_4 Openess_{it} + \mu_{it}$
Test İstatistiği (χ^2)	10244.01	3751.91
Prob.	0.000	0.000

Pedroni ve Kao eşbütünleşme testleri sonucunda değişkenler arasında uzun dönem ilişkisi saptandıktan sonra uzun dönem katsayıları analiz edilmiştir. Tablo 7’de homojen PDOLS ve heterojen FMOLS tahmini bulguları verilmiştir. Tahmin sonuçlarına göre Makroekonomik istikrarsızlıkları temsil eden MII değişkeninin reel aktiviteyi (ekonomik büyüme) temsil eden LN (GDP) ve DYSY’leri temsil eden LN (FDI) üzerindeki etkisi her iki model için de negatif yönlü ve anlamlıdır. Buna göre, artan ekonomik istikrarsızlıklar ekonomik performansı temsil eden ekonomik büyüme ve yabancı sabit sermaye yatırımlarını olumsuz etkilemiştir. Bu bakımdan, istikrarsızlık düzeyi azaldıkça ekonomik performans artmıştır. Yolsuzluk algısını temsil eden LN (CPI)’nin ekonomik büyüme ve DYSY üzerindeki etkisi ise pozitif yönlü ve anlamlıdır. Daha önce ifade edildiği üzere, yolsuzluk algısı endeksindeki artış yolsuzlukların azaldığını gösterirken, endeksteki düşüş yolsuzlukların arttığını göstermektedir. Buna göre, araştırma ülkelerinde yolsuzlukların azalması ekonomik büyüme ve dış yatırımları teşvik etmiştir. İstihdam oranlarını temsil eden L değişkeninin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi negatif yönlü ve anlamlı iken, DYSY üzerindeki etkisi anlamsızdır. Buna karşın, dışa açıklığı temsil eden Openess değişkeninin hem ekonomik büyüme hem de DYSY üzerindeki etkisi pozitif yönlü ve anlamlıdır.

Tablo 7: PDOLS ve FMOLS Tahmini Sonuçları

	LN (GDP) bağımlı değişkendir		LN (FDI) bağımlı değişkendir.	
	PDOLS	FMOLS	PDOLS	FMOLS
MII	-7.482*** (.0614)	-5.622*** (.037)	-6.894*** (1.137)	-5.987*** (.042)
LN(CPI)	1.148*** (.197)	1.235*** (.033)	1.884*** (.455)	0.537*** (.049)
L	0.012 (.014)	-0.028*** (.011)	0.012 (.028)	0.010 (.027)
Openess	0.806*** (.300)	0.613*** (.024)	1.014** (.486)	1.747*** (.036)
Wald (F-Testi)	345.029***	31408.71***	69.690***	23440.16***
Ülke	20	20	20	20
Gözlem	413	455	398	445

***, ** ve * sırasıyla, $p < 0.01$, $p < 0.05$ ve $p < 0.10$ anlamlılığı temsil etmiştir.

PDOLS ve FMOLS tahminçileri yatay kesit bağımlılığı problemine göre düzeltme ayarlamalı olmadığı için güvenilirliğini kaybetmektedir. Bu bakımdan değişkenler arasındaki ilişki yatay kesit bağımlılığı problemi durumunda etkin olan DOLSMG, CCEMG ve AMG tahminçileri kullanılarak incelenmiştir. Tablo 8’de tahmin sonuçları verilmiştir. Modeller bir bütün olarak incelendiğinde makroekonomik istikrarsızlık endeksinin ekonomik büyüme ve DYSY’leri negatif yönlü ve anlamlı etkilediği görülmüştür. Bu bulgu PDOLS ve FMOLS tahmini bulgularını doğrulamıştır. Buna göre, gelişmekte olan ülkelerde makroekonomik istikrarsızlıklar toplam talep ve üretim düzeyini olumsuz etkilemesinin yanında yabancı sermaye yatırımlarını baltalamaktadır. Yolsuzlukların ise ekonomik büyüme ve DYSY üzerindeki etkisi pozitif yönlü ve anlamlıdır. Buna göre, araştırma ülkelerinde azalan yolsuzluklar ekonomik performansın artırılmasını teşvik etmiştir. İstihdam oranlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif yönlü ve anlamlı iken, DYSY üzerindeki etkisi anlamsızdır. Dışa açıklık oranının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi negatif yönlü ve anlamlı iken, DYSY üzerindeki etkisi pozitif yönlü ve anlamlıdır. Wald testleri modellerin anlamlılığını doğrulamıştır.

Tablo 8: DOLSMG, CCEMG ve AMG Tahmini Sonuçları

	LN (GDP) bağımlı değişkendir			LN (FDI) bağımlı değişkendir.		
	DOLSMG	CCEMG	AMG	DOLSMG	CCEMG	AMG
MII	-6.82***	-1.417*** (.567)	- 1.477*** (.359)	.2863	-5.328* (2.989)	-2.864 (2.525)
LN(CPI)	.730	.194** (.100)	.086 (.078)	3.807***	.682** (.349)	1.016* ** (.352)
L	.027***	.002 (.011)	-.013 (.010)	.023	-.059 (.042)	-.025 (.028)
Openess	-.578***	-1.832*** (.289)	- 1.525*** (.240)	.124***	.052 (.986)	.478 (.626)
Wald (F-Testi)		65.37***	80.77***		13.28***	12.83* **
Ülke	20	20	20	20	20	20
Gözlem	413	481	481	404	471	471

***, ** ve * sırasıyla, $p <= 0.01$, $p <= 0.05$ ve $p <= 0.10$ anlamlılığı temsil etmiştir.

Araştırmada aynı zamanda ekonomik performans ve yolsuzluklar ilişkisinde makroekonomik istikrarsızlıkların rolü incelenmiştir. Başka bir ifadeyle, makroekonomik istikrarsızlıklar altında yolsuzluklar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki tespit edilmeye çalışılmıştır. Tablo 9’da görüldüğü üzere, makroekonomik istikrarsızlıkların yolsuzluklar ve ekonomik büyüme

arasındaki moderatör etkisi negatif yönlü ve anlamlıdır. Buna göre, makroekonomik istikrarsızlıkların arttığı ortamlarda buna paralel olarak artan yolsuzluk düzeyi ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemiştir. Bu bulgu teorik olarak önemli imalar içermektedir. Ekonomik istikrarın olduğu dönemlerde azalan yolsuzluk düzeyi ekonomik büyümeyi olumlu etkilerken, bozulan istikrar ortamında artan yolsuzluk düzeyi ekonomik büyümenin gerçekleşmesine destek olmuştur. Makroekonomik istikrarsızlıkların DYSY ve yolsuzluklar arasındaki ilişkisinin rolü ise pozitif yönlü ve anlamlı bulunmuştur. Buna göre, artan istikrarsızlar altında yolsuzluk düzeyinin azalması DYSY yatırımlarını arttırmıştır. Beşerî sermayeyi temsil eden istihdam düzeyinin ekonomik büyüme ve DYSY üzerindeki etkisi pozitif yönlü ve anlamlı bulunmuştur. Dışa açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi farklılaşırken, DYSY üzerindeki etkisi pozitif yönlü ve anlamlıdır.

Tablo 9: DOLSMG, CCEMG ve AMG Tahmini Sonuçları-2

	LN (GDP) bağımlı değişkendir			LN (FDI) bağımlı değişkendir.		
	DOLSMG	CCEMG	AMG	DOLSMG	CCEMG	AMG
MII*LN(CPI)	-1.041***	-.237*** (.097)	-.320*** (.111)	1.304***	-.859 (.719)	-.608 (.684)
L	.074***	-.002 (.010)	-.017 (.010)	.1581***	-.042 (.031)	-.035 (.027)
Openess	1.037***	- 1.756*** (.248)	- 1.651*** (.235)	1.907***	-.272 (.721)	.075 (.559)
Wald (F-Testi)		57.86***	62.25***		3.53	1.81
Ülke	20	20	20	20	20	20
Gözlem	418	485	485	409	475	475

***, ** ve * sırasıyla, $p \leq 0.01$, $p \leq 0.05$ ve $p \leq 0.10$ anlamlılığı temsil etmiştir.

6. SONUÇ

Ekonominin temel göstergelerinde meydana gelen bozulmaların neden olduğu makroekonomik istikrarsızlıkların ekonomik performans üzerindeki etkileri özellikle son on yılda birçok çalışmaya konu olmuştur. Artan istikrarsızlıklar uzun dönemde ekonominin toplam talep ve üretim düzeyini azaltmakta, yatırım oranlarını ise geriletmektedir. Bunun yanında, kurumsal çürümeği arttıran ve toplum düzeyinde yozlaşmayı yaygınlaştıran yolsuzluk sorunu birçok ülkede önemli bir sosyo-ekonomik problemdir. Teorik olarak yolsuzluklar ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi açıklamaya dönük iki karşıt görüş mevcuttur. Bunlardan birincisi olan etkin yağlama hipotezine göre yolsuzluklar ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir. Bunun tersi görüşü savunanlar ise yolsuzluklarda görülen artışın ekonomik kaynakların dağılımını ve verimliliğini olumsuz etkileyerek, ekonomik büyümeyi engelleyeceğini

savunmuştur. Bu araştırmada makroekonomik istikrarsızlıklar altında yolsuzlukların ekonomik performans üzerindeki etkisi incelenmiştir. Analiz sonuçları makroekonomik istikrarsızlıkların, ekonomik performansı temsil eden ekonomik büyüme ve DYSY'leri negatif yönlü ve anlamlı etkilediğini göstermiştir. Buna göre, makroekonomik istikrarsızlıklar arttıkça, ekonomik canlanma bundan olumsuz etkilenecek, ülkeye dönük yabancı sermaye yatırımları ise azalacaktır. Bu bakımdan makroekonomik istikrarsızlık ve belirsizlikleri azaltacak politikaların uygulanması, ekonomik canlanmayı arttıracak, ev sahibi ülkelere olan yabancı sermaye yatırımlarını ise teşvik edecektir. Yolsuzlukların ekonomik büyüme ve DYSY'ler üzerindeki etkisi ise pozitif yönlü ve anlamlı bulunmuştur. Buna göre, araştırma ülkelerinde yolsuzlukların azalması ekonomik büyümenin lehine olmakta, yabancı sermaye yatırım artışlarını kolaylaştırmaktadır. Araştırmanın bir diğer önemli amacı yolsuzlukların ekonomik performans üzerindeki etkisinde makroekonomik istikrarsızlıkların önemli bir rolünün olup olmadığının tespit edilmesidir. Buna göre, artan istikrarsızlıklar altında yolsuzlukların artması ekonomik büyümeyi teşvik ederken, DYSY'ler için tam tersi durum söz konusudur. Bu bakımdan araştırma sonuçları önemli teorik imalar içermektedir:

- Sonuçlar, makroekonomik istikrarsızlıkların gelişmekte olan ülkelerde tem bir sorun olmayı sürdürdüğünü göstermiştir. Bu bulgu, makroekonomik istikrarsızlıkların aynı zamanda temel bir kalkınma sorunu olduğunu ortaya koymuştur.
- Bu nedenle, bu ülkelerde uzun dönemli kalkınmayı hedefleyen politikaların makro istikrarsızlıkları ve belirsizlikleri azaltacak biçimde düzenlenmesi ve uygulanması çok önemlidir.
- Araştırma sonuçları makroekonomik istikrarsızlıkların hesaba katılmadığı durumda yolsuzluk düzeyi ile ekonomik büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki bulunduğunu göstermiştir. Bu hususta, artan yolsuzlukların ekonomik büyümeyi baltaladığını ileri süren yaklaşımlar desteklenmiştir.
- Buna karşın, makroekonomik istikrarsızlıklar göz önünde bulundurulduğunda, artan yolsuzluk düzeyi ekonomik büyümenin sağlanmasında önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, artan risk ve istikrarsızlık altında yolsuzluklar ekonomik büyümeyi teşvik etmiştir.
- İstikrarsızlığın arttığı ortamlarda, ekonomik kalkınmanın sürdürülmesinde yolsuzlukların geleneksel bir araca dönüşmesi, bu ülkelerde kurumsal yapının bozulmasına neden olacak ve geri bir besleme kanalıyla mevcut istikrarsızlıkları ve belirsizlikleri daha da arttıracaktır.

- Bulgular, gelişmekte olan ülkelerde sık görülen makroekonomik istikrarsızlıkların sadece ekonomik yapıyı değil aynı zamanda kurumsal yapıyı da önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir.
- Bu bakımdan, yolsuzluklar ile mücadele edecek politikaların etkin bir şekilde uygulanabilmesi için makroekonomiyi tehdit eden ve istikrarsızlığı arttıran faktörlerin açık bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Makroekonomik istikrarsızlığın azaltılması aynı zamanda yolsuzlukların azaltılmasında önemli bir rol oynayacaktır.

7. ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

8. MADDİ DESTEK

Bu çalışmada herhangi bir fon veya destekten yararlanılmamıştır.

9. YAZAR KATKILARI

MBA, HA: Fikir

MBA, HA: Tasarım

MBA, HA: Denetleme

MBA, HA: Kaynakların toplanması ve işlenmesi

HA, MBA: Analiz ve Yorum

MBA, HA: Literatür taraması

MBA, HA: Yazıyı yazan

MBA, HA: Eleştirel inceleme

10. ETİK KURUL BEYANI VE FİKRİ MÜLKİYET TELİF HAKLARI

Çalışmada etik kurul iznine gerek olmamıştır.

11. KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D., & Verdiler, T. (1998). Property Rights, Corruption and the Allocation of Talent: A General Equilibrium Approach. *Economic Journal*, 108(450), 1381-1403.
- Ahangari, A., Arman, A., & Aziz, S. (2014). The estimation of Iran's macroeconomics instability index. *Management Science Letters*, 4, 871-882.
- Ahmed, F., & Ezzat, M. (2016). Growth and corruption in Arab countries: What type of relationship connects them? *Academic Journal*, 8(5), 44-55.
- Aktan, C., & İstiklal, V. (2013). Dolaysız yabancı yatırımların makro-ekonomik etkileri. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 5(1), 44-62.

- Felipe, L., & Tavares, J. (2004). Does foreign direct investment decrease corruption. *Cuadernos De Economia*, 41, 217-230.
- Udenze, O. (2014). The effect of corruption on foreign direct investments in developing countries. *The Park Place Economist*, 22(1), 87-95.
- Acemoğlu, D., & Verdiler, T. (1998). Property rights, corruption and the allocation of talent: A general equilibrium approach. *Economic Journal*, 108(450), 1381-1403.
- Ahmed, F., & Ezzat, M. (2016). Growth and corruption in Arab countries: What type of relationship connects them? *Academic Journal*, 8(5), 44-55.
- Al-Marhubi, F. (1999). Corruption and inflation. *Economics Letters*, 66(2000), 199-202.
- Amjad, A., & Rehman, H. (2015). *Macroeconomic instability and its Impact on gross domestic product: An empirical analysis of pakistan*. MPRA. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/71037> adresinden alındı
- Anoruo, E., & Braha, H. (2005). Corruption and economic growth: The African experience. *Journal of Sustainable Economic Development in Africa*, 7(1), 43-55.
- Aydoğuş, İ., Kutlu, E., & Yıldırım, S. (2005). Yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırımlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(2), 1-21.
- Bahmani-Oskooee, M., & Nasir, A. (2002). Corruption, law and order, bureaucracy, and real exchange rate. *The University of Chicago Press*, 50(4), 1021-1028.
- BeckP.J., & Maher, M. (1986). *A comparison of bribery and bidding in thin markets*", *Economics Letters*. Michigan: The University of Michigan.
- Braun, M., & Di Tella, R. (2004). Inflation, inflation variability, and corruption. *Economics and Politics*, 17(1), 77-100.
- Bray, J. (2007). *Facing up to corruption: A Practical Business Guide*. London: Simons and Simmons.
- Broadman, H., & Recanatini, F. (2000). *Seed of Corruption: Do market Institutions matter?* The World Bank Policy Research.
- Corruption, fiscal policy and fiscal management,. (2006). *USAID Press*(284).
- Craigwell, R., & Wright, A. (2011). Foreign direct investment and corruption in developing economies: Evidence from linear and non-linear panel granger causality tests. *Economics Bulletin*, 31(3), 2272-2283.
- Del Monte, A., & Papagni, E. (2001). Public expenditure, corruption, and economic growth: The case of Italy. *European Journal of Political Economy*, 17(1), 1-16.
- Ditta, A., & Hayat, M. (2017). Macroeconomic instability and its role on Income inequality in developing countries: A panel data analysis. *Pakistan Economic and Social Review*, 55(2), 613-636.
- Drury, A., Krieckhaus, J., & Luszti, M. (2006). Corruption, democracy and economic growth. *International Political Science Review*, 27(2), 121-136.

- Dzhumashev, R. (2014). The two-way relationship between government spending and corruption and its effects on economic growth. *Contemporary Economic Policy*, 32(2), 403-419.
- Echazu, L., & Bose, P. (2008). Corruption, centralization, and the shadow economy. *Southern Economic Journal*, 75(2), 524-537.
- Egger, P., & Winner, H. (2006). How corruption influences foreign direct investment: A panel data study. *Economic Development and Cultural Change*, 54(2), 459-486.
- Fan, C., LIN, C., & Treisman, D. (2008). Political decentralization and corruption: Evidence from around the world. *Journal of Public Economics*(92), 1-21.
- Fischer, S. (1993). The role of macroeconomic factors in growth. *Journal of Monetary Economics*, 32(3), 485-512.
- Grosse, R., & Kujawa, D. (1992). *International business: Theory and managerial applications* (Second Edition b.). Boston: Irwin.
- Güneş, S., Polat, F., & Akın, T. (2016). Kalkınma bağlamında büyüme, yolsuzluk ve demokrasi ilişkisi. *Economic Development Social & Political Interactions* (s. 13-20), içinde IJOPEC Publication.
- Güney, T. (2013). *Yolsuzluk ve refah*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güran, M., & Tosun, M. (2003). Yolsuzlukla mücadele olgusu ve Türkiye açısından bir değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 21(1), 139-168.
- Gyimah-Brempong, K. (2002). Corruption, economic growth, and income inequality in Africa. *Economics of Governance*, 3(3), 183-209.
- Habib, M., & Zurawicki, L. (2002). Corruption and foreign direct investment. *Journal of International Business Studies*, 33(2), 291-307.
- Habib, M., & Zurawicki, L. (2001). Country level investments and the effect of corruption some empirical evidence. *International Business Review*, 10, 687-70.
- Harrison, E. (2007). Corruption. *Development in Practice*, 17(4-5), 672-677.
- Herzfeld, T., & Weiss, C. (2003). Corruption and legal in effectiveness: An empirical investigation. *European Journal of Political Economy* (19), 621-632.
- Huang, C.-J. (2012). Corruption, economic growth, and income inequality: Evidence from ten countries in Asia. *International Journal of Economics and Management Engineering*, 6(6), 354-358.
- Huntington, S. (1968). *Political order in changing societies*. New Haven and London: New Haven: Yale University Press.
- Jalles, J. (2011). The impact of democracy and corruption on the debt-growth relationship in developing countries. *Journal of Economic Development*, 36(4), 41-72.

- Johnson, S., Kaufmann, D., & Zoido-Lobaton, P. (1998). Regulatory discretion and the unofficial economy. *The American Economic Review, Papers and Proceedings*(88), 387-392.
- Karacan, R. (2010). Faiz, döviz kuru ilişkisinin makroekonomik performansa etkisi üzerine bir değerlendirme. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 72-92.
- Karagöz, K., & Karagöz, M. (2010). Yolsuzluk, ekonomik büyüme ve kamu harcamaları: Türkiye için ampirik bir analiz. *Sayıştay Dergisi*(26), 5-22.
- Leff, N. (1964). Economic development through bureaucratic corruption. *American Behavioral Scientist*, 8(3), 8-14.
- Leite, C., & Weidmann, J. (1999). *Does mother nature corrupt? natural resources, corruption, and economic growth*. IMF.
- Lui, F. (1985). An equilibrium queuing model of bribery. *Journal of Political Economy*, 93(4), 760-781.
- Mallik, G., & Saha, S. (2016). Corruption and growth: A complex relationship. *Emerald Group Publishing Limited*, 15(2), 113-129.
- Martinez-Vazquez, J., Boex, J., & Del Grando, A. (2006). Corruption, fiscal policy and fiscal management. *USAID Press*(284).
- Mathur, A., & Singh, K. (2013). Foreign direct investment, corruption and democracy. *Applied Economics*, 45(8), 991-1002.
- Mohamed, S. (2020). Empirical analysis of macroeconomic instability and economic growth in Sudan. *International Journal of Economic Development*, 13(2), 222-261.
- Ngo, T. (2008). Rent-seeking and economic governance in the structural nexus of corruption in China. *Crime, Law and Social Change*, 49(1), 27-44.
- Nye, J. (1967). Corruption and political development: A cost-benefit analysis. *American Political Science Review*, 61(2), 417-427.
- Pedroni, P. (2004). Panel cointegration: Asymptotic and finite sample properties of pooled time series tests with an application to the ppp hypothesis. *Econometric Theory*, 20, 597-625. doi:DOI: 10+10170S0266466604203073
- Pesaran, M. (2004). *General diagnostic tests for cross section dependence in panels*. Bonn: USC and IZA.
- Pesaran, M. (2007). A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 265-312. doi:DOI: 10.1002/jae.951
- Piplica, D. (2011). Corruption and inflation in transition eu member countries. *Prihvačeno za tisak*, 469-506.

- Podobnik, B., Jia, S., Djuro, N., Plamen Ch, I., & Stanely, H. (2008). Influence of corruption on economic growth rate and foreign investment". *The European Physical Journal*(63), 547-550.
- Rabek , Z., & Payne, W. (1999). *The impact of transparency on foreign direct investments*. World Trade Organization, Economic Research and Analysis Division.
- Rappaport, J. (2000). *How does openness to capital flows affect growth?* Kansas: RWP 00-11 Federal Reserve Bank of City.
- Samimi, A., Abedini, M., & Mehrnoosh, A. (2012). Corruption and inflation tax: in selected developing countries. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 11(3), 391-395.
- Smith-Hillman, A. (2007). Competition policy, inflation and corruption: Evidence from African economies. *Applied Economics Letters* (14), 653-656.
- Swaleheen, M. (2011). Economic growth with endogenous corruption: An empirical study. *Public Choice*, 146(1), 23-41.
- Şimşek, M., & Behdioğlu, S. (2006). Türkiye’de dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Uygulamalı Bir Çalışma. *Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2), 48-65.
- Tanzi, V., & Davoodi, H. (1997). *Corruption and public investment*, Yale University Press.
- Treisman, D. (2000). The causes of corruption: A cross-national study. *Journal of Public Economics*(76), 399-457.
- Voyer, P., & Beamish, P. (2004). The effect of corruption on Japanese foreign direct investment. *Journal of Business Ethics*, 50(3), 211-224.
- Wei, S. (2000). How taxing is corruption on international investors? *The Review of Economics and Statistics*, 82(1), 1-11.
- Wei, S.-J. (2001). Corruption in economic development: Grease or Sand. *Economic Survey of Europe*(2), 2-36.
- World Bank. (1991). *World Development Report 1991 The Challenge of Development*. New York: Oxford University Press.
- Yakar, S., & Cebeci, K. (2007). Yolsuzluğun ekonomik büyümeye etkileri üzerine teorik bir inceleme. *Çimento İşveren Dergisi*, 4(21), 16-29.
- Yalçınkaya, Ö., & Aydın , H. (2017). Makroekonomik istikrarsızlığın ekonomik Büyüme üzerindeki etkileri: Türkiye üzerine yapısal kırılmalı zaman serisi analizi (1983-2015). *Ulakbilge*, 5(13), 983-1007.
- Yılançı, V. (2009). Fisher hipotezinin Türkiye için sınanması: Doğrusal olmayan eşbütünleşme analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(4), 205-213.

Zhao , J., Kim , S., & Du , J. (2003). The impact of corruption and transparency on foreign direct investment: An empirical analysis. *Management International Review*, 43(1), 41-62.